

İlgili, yer yer Avrupa ile karşılaştırdığı gözlemlerini bazan metin içinde, bazan metin sonunda dipnot şeklinde uzunca ele almıştır. Meselâ yalnız bir dipnotta verdiği bilgiler dokuz sayfayı bulur. Eser siyasi otorite ve okul müfredatı ilişkilerinden şehir hayatına ve dinî hizmetlere, siyasi düşünceden sanat ve kültür yaşamına, yayın faaliyetlerine kadar hem yaşanan dönemi hem bir dönem öncesine ait evrak, belge ve anlatıları değerlendirmesi açısından ayrıca önemlidir. Muallim Cevdet'in ifade ettiği gibi Türk tarihiyle alakalı birçok temel eserin henüz yazılmadığı bir devirde Osman Nuri Ergin'in *Türkiye Maarif Tarihi* çok önemli bir kalem denemesi olmuştur. Bazı değerlendirmeleri, yer verdiği ya da dışarıda bıraktığı malzemesi bakımından bugün yoğun biçimde tartışıl-sa, bazan sorgulansa bile eser XIX ve XX. yüzyıl Türk maarif ve okullaşma tarihinde büyük bir boşluğu doldurmuştur. Kitap önce her yıl bir cildi neşredilmek suretiyle 1939'dan itibaren yayımlanmış, V. cildin yayımı 1943'te tamamlanmıştır. Ayrıca ikinci baskısı yapılmıştır (I-V, İstanbul 1977).

BİBLİYOGRAFYA :

Orhan Okay, *Silik Fotoğraflar*, İstanbul 2001; Ali İmer, "Millî Kütüphanemize Mühim Zenginlik Veren Bir Eser: Türkiye Maarif Tarihi Cilt: 2", *Konya*, sy. 38, Konya 1941, s. 58-62; Ahmed Güner Sayar, "Osman Nuri Ergin", *DİA*, XI, 297-298; Azmi Özcan, "Mecelle-i Umûr-ı Belediye", a.e., XXVIII, 235-236.

SEYFİ KENAN

TÜRKİYE SELÇUKLULARI

(bk. SELÇUKLULAR [Anadolu]).

TÜRKİYE YAZMALARI TOPLU KATALOGU

1978'de Kültür Bakanlığı tarafından başlatılan, Türkiye'de mevcut Arap harfli yazma eserleri kataloglamayı amaçlayan projenin adı.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kütüphanelerde bulunan yazma eserlerin devlet eliyle sistemli bir şekilde katalogunu hazırlama teşebbüsleri ya hiç başlamamış ya yarım kalmış ya da çok az miktarda neticeye ulaşmış projeler görünümü arz etmektedir. Bu teşebbüslerin sonuncusu olan *Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu* (TÜYATOK) etkinliği, dönemin kütüphaneler genel müdürü Özer Soysal tarafından planlanıp İsmet Parmaksızoğlu'nun

proje yürütücülüğünde, Müjgân Cumbur'un katkılarıyla, Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı ve Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'nün 12 Nisan 1978 tarihli onayı ile başlatılmıştır. Bu çerçevede 1978'de Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü bünyesinde Türkiye Yazmaları Toplu Katalogu Merkez Bürosu (1984'ten itibaren şube, Temmuz 1992'den itibaren Millî Kütüphane Başkanlığı'na bağlı), 1979'da İstanbul'da Süleymaniye Kütüphanesi bünyesinde merkeze bağlı olarak Günay Kut'un başkanlığında TÜYATOK şubesi faaliyete geçmiştir. Bu projenin kesintiye uğraması, yavaş gitmesi, eksiklikleri, hataları ve hâlâ sonuçlanamamasına rağmen kapsamı, amacı, çalışanların gösterdiği çabayı ve iyi niyeti göz önüne alarak Türkiye'deki yazma eserlerin bibliyografik denetiminin yapılmasında büyük katkısı olduğunu belirtmek gerekir.

Yapılan çeşitli sayımlara göre Türkiye kütüphanelerinde 500.000 civarında yazma eser / risâle bulunduğu düşünülmektedir. Özel kütüphane ve koleksiyonlarla daha da artacak olan bu sayının kesin sonucu yazma eserlerin kataloglanması süreci tamamlandığında ortaya çıkacaktır. Teknolojik gelişmelerin getirdiği zorunlu değişim ve dönüşüm ışığında TÜYATOK projesinde ortaya çıkan bilgilerin kitap halinde yayımlandığı ilk dönemle halen sürmekte olan, bilgilerin bilgisayar ortamında kullanıcıya sunulduğu dönem olmak üzere iki evre söz konusudur. Bu projenin ilk aşamasında Kültür Bakanlığı'na bağlı çeşitli birimlerde dağınık şekilde bulunan yazma eserlerin, ikinci aşamasında diğer kurumlarda, kuruluşlarda ya da özel koleksiyonlarda mevcut eserlerin kataloglanması amaçlanmıştır. Katalogun düzeni, bibliyografik künyelerin Dewey Onlu Tasnif Sistemi altında eser adına göre alfabetik sıralanması ve her fasikülde yazar ve kitap adı dizini bulunması şeklinde planlanmıştır. Projenin isminde yer alan "toplu katalog" sözünü karşılamak üzere, eser adıyla eserlerin yurt içi-yurt dışında hangi kütüphanelerde bulunduğunu ve hangi kataloglarda yer aldığını gösterir toplu dizin hazırlanması bütün fasiküllerin çıkmasından sonraya bırakılmıştır. Ancak bu hedefin gerçekleşmesi, katalogun bilgisayar ortamında yayımlanmaya başlanmasından dolayı başka bir şekle dönüşmedikçe mümkün görünmemektedir.

Türkiye'nin hemen her ilinde yazma içeren bir kütüphanenin varlığından hareketle yayın sırasında her fasikülde yer alan

koleksiyonun bulunduğu şehrin trafik kodu verilmiştir. Bir ilde ya da bir kütüphanede birden çok yazma koleksiyonu varsa koleksiyonun hacmine göre katalogu ya bağımsız fasikül halinde yayımlanmış ya da bir fasikül içinde ayrı bölüm halinde verilmiştir. Fasikül kelimesinin taşıdığı belirsizliğe uygulamada ortaya çıkan tutarsızlıklar da eklenince bu yöntem projenin en çok eleştirilen yanlarından biri olmuştur. Basılan katalogların biçim ve içerik özellikleriyle her bir künyede yer alan bibliyografik bilgilerdeki yetersizlik ve tutarsızlıklar gelen eleştiriler doğrultusunda zaman içinde düzeltilmeye çalışılmıştır.

2004-2005'te yayımlanan üç CD ve sitadaki bilgilerden 27 Nisan 2007 tarihinde resmen kullanıma açıldığı anlaşılan <https://www.yazmalar.gov.tr> sitesiyle birlikte kitap yayımı durmuştur. Uzmanların basımına devam edilmesinin yararlı olacağını söylediği katalogların sonuncusu 2005'te neşredilmiş olup bu kataloga kadar toplam otuz dört fasikül (31.866 kitap / risâle künyesi) neşredilmiştir. CD'lerle birlikte bu rakam otuz yediye ulaşmaktadır: **1. TÜYATOK I** (Ankara 1979, XIV, 78, 58 sayfa; Anıtkabir, Cumhurbaşkanlığı, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Adıyaman İl Halk kütüphaneleri). **2. TÜYATOK II** (Ankara 1980, 266 sayfa; Giresun, Ordu ve Rize İl Halk kütüphaneleri). **3. TÜYATOK 34/I** (Ankara 1981, I, 188 sayfa; İstanbul Süleymaniye Ktp. Ali Nihad Tarlan koleksiyonu). **4. TÜYATOK 07/I** (İstanbul 1982, VI, 320 sayfa; Antalya Müzesi, Alanya İlçe Müzesi, Akseki Yeğen Mehmed Paşa, Elmalı İlçe Halk kütüphaneleri). **5. TÜYATOK 07/II** (İstanbul 1982, 480 sayfa; Elmalı İlçe Halk Ktp.). **6. TÜYATOK 07/III** (İstanbul 1983, 480 sayfa; Elmalı İlçe Halk Ktp. Antalya Tekelioğlu Koleksiyonu). **7. TÜYATOK 07/IV** (İstanbul 1984, 320 sayfa; Antalya Tekelioğlu Koleksiyonu). **8. TÜYATOK 07/V** (İstanbul 1984, 367 sayfa; Antalya Tekelioğlu Koleksiyonu). **9. TÜYATOK 34/II** (Ankara 1984, 203 sayfa; İstanbul Beyazıt Devlet Ktp. Merzifonlu Kara Mustafa Paşa Koleksiyonu). **10. TÜYATOK 01/I** (Ankara 1985, 320 sayfa; Adana İl Halk Ktp. ve Müzesi). **11. TÜYATOK 01/II** (Ankara 1986, s. 323-546; Adana İl Halk Ktp. ve Müzesi). **12. TÜYATOK 01/III** (Ankara 1986, s. 546-762; Adana İl Halk Ktp. ve Müzesi). **13. TÜYATOK 34/III** (Ankara 1987, I, 234 sayfa; İstanbul Süleymaniye Ktp. Amcazâde Hüseyin Paşa ve Hekimbaşı Mûsâ Nazif Efendi koleksiyonları). **14. TÜYATOK 05/I** (İstanbul 1987, 320 sayfa; Amasya Beyazıt İl

TÜRKİYE YAZMALARI TOPLU KATALOGU

Halk Ktp.). **15. TÜYATOK 05/II** (İstanbul 1990, 320 sayfa; Amasya Beyazıt İl Halk Ktp.). **16. TÜYATOK 05/III** (İstanbul 1992, 320 sayfa; Amasya Beyazıt İl Halk Ktp.). **17. TÜYATOK 05/IV** (İstanbul 1995, 320 sayfa; Amasya Beyazıt İl Halk Ktp.). **18. TÜYATOK 05/V** (Ankara 2002, 782 sayfa; Amasya Beyazıt İl Halk Ktp.). **19. TÜYATOK 34/IV** (Ankara 1994, VIII, 694 sayfa; İstanbul Süleymaniye Ktp. Mustafa Âşir Efendi Koleksiyonu). **20. TÜYATOK 03** (Ankara 1996, XIII, 648 sayfa; Afyon Gedik Ahmed Paşa İl Halk Ktp., Afyon İl Müzesi, Dinar İlçe Halk Ktp.). **21. TÜYATOK 10** (Ankara 1997, 618 sayfa; Balıkesir İl Halk Ktp., Dursunbey İlçe Halk Ktp., Edremit İlçe Halk Ktp.). **22. TÜYATOK 18** (Ankara 1998, 376 sayfa; Çankırı İl Halk Ktp.). **23. TÜYATOK 32** (Ankara 2000, VIII, 922 sayfa; Isparta Halil Hamîd Paşa İl Halk Ktp., Uluborlu Alâeddin Keykubat İlçe Halk Ktp., Yalvaç Ali Rızâ Efendi İlçe Halk Ktp., Şarkıkaraağaç İlçe Halk Ktp., Senirkent İlçe Halk Ktp., Aydoğmuş İlçe Halk Ktp.). **24. TÜYATOK 15/I** (Ankara 2000, VII, 688 sayfa; Burdur İl Halk Ktp.). **25. TÜYATOK 15/II** (Ankara 2000, IV, 689-1336 sayfa; Burdur İl Halk Ktp.). **26. TÜYATOK 26** (Ankara 2002, XVI, 459 sayfa; Eskişehir İl Halk Ktp.).

TÜYATOK çerçevesinde hazırlanıp yayımlanan Millî Kütüphane katalogları: *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu* (I, Ankara 1987, 120 sayfa); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu* (II, Ankara 1988, s. 121-372); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu* (III, Ankara 1992, 260 sayfa); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu* (IV, Ankara 1994, 188 sayfa); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu* (V, Ankara 1997, 421 sayfa); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu* (VI, Ankara 2001, V, 410 sayfa); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu* (VII, Ankara 2002, VIII, 289 sayfa); *Millî Kütüphane Yazmalar Kataloğu* (VIII, Ankara 2005, 273 sayfa).

Bu proje kapsamında yayımlanan CD'ler: **1. Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu** (Ankara 2004, CD 1). **Adana, Adıyaman, Afyon, Amasya, Ankara** (Anıtkabir, Cumhurbaşkanlığı, TBMM), **Antalya, Balıkesir, Burdur, Çankırı, Eskişehir, Isparta, İstanbul** (Ali Nihad Tarlan, Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Amcazâde Hüseyin, Hekimbaşı Mûsâ Nazif Efendi ve Mustafa Âşir Efendi koleksiyonları); **Ordu, Giresun, Rize** İl Halk kütüphaneleri ve Millî Kütüphane'ye ait yedi cilt katalogu içermektedir. **2. Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu** (Ankara 2004, CD 2). Ankara Adnan

Ötügen, Aydın Müze, Bursa İnebey Haraççoğlu ve Orhan Camii Koleksiyonu, Çorum, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Gaziantep, İzmir Efes Müzesi, Kastamonu, Kilis, Konya, Konya Yûsuf Ağa, Kütahya, Malatya-Darende, Manisa, Manisa-Akhisar, Mardin, Nevşehir-Ortahisar, Niğde, Ordu, Saffranbolu İzzet Mehmed Paşa (Vakıflar Genel Müdürlüğü), Şanlıurfa, Tokat, Tokat-Zile, Trabzon, Ürgüp Tahsin Ağa İlçe Halk kütüphanelerine ait koleksiyonları içermektedir. **3. Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu** (Ankara 2005, CD 3). Yurt içi ve yurt dışından çeşitli kütüphane ve koleksiyonlara ait 40.250 adet Türkçe yazma eser künyesini içermektedir.

TÜYATOK projesinin ikinci aşaması olan <https://www.yazmalar.gov.tr> web sitesinde 198.449 yazma eserin künyesiyle 64.427 adet yazma eserin elektronik kopyasına ulaşılmaktadır (Ünver). Dijital ortamla birlikte kapsamı ve amacı değişen, hatta durduğu anlaşılan TÜYATOK projesinin yeni durumu hakkında bir değerlendirme ve açıklama eksikliği web sitesi kullanıcıları tarafından hissedilmektedir. Ayrıca web sitesinin amacı, kapsamı, yöntemi ve ayırıcı özelliğine dair bilgiler yetersiz kaldığından bu sitede yer alan bibliyografik künyelerin TÜYATOK kapsamında hazırlanan fişlerle kütüphane kataloglarına dayandığı, yurt dışındaki bazı Türkçe yazmaların künyelerini de içerdiği anlaşılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İrem Soydal v.dğr., "Yazma Katalogları ve TÜYATOK: Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Bilginin Serüveni: Dünü, Bugünü ve Yarını Türk Kütüphaneciler Derneği'nin Kuruluşu'nun 50. Yılı Uluslararası Sempozyum Bildirileri, 17-21 Kasım 1999* (haz. Özlem Bayram v.dğr.), Ankara 1999, s. 257-271; Niyazi Ünver, "Millî Kütüphanede Yazmaların Kataloglanması ve Dijital Ortama Aktarma Çalışmaları", *I. Ulusal İslam Elyazmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, İstanbul 2009, s. 46-50; Hidayet Y. Nuhoglu, "Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu", *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, XXIX/1, Ankara 1980, s. 44-47; İsmet Parmaksızoglu, "Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu", a.e., XXIX/2 (1980), s. 92-98; E. Birnbaum, "Turkish Manuscripts: Cataloguing Since 1960 and Manuscripts Still Uncatalogued, Part 5: Turkey and Cyprus", *JAOS, CIV/4* (1984), s. 465-503; B. Flemming, "The Union Catalogue of Manuscripts in Turkey: Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (TÜYATOK)", *Manuscripts of the Middle East*, I, Leiden 1986, s. 109-110; Günay Kut, "Some Aspects of the Cataloguing of Turkish Manuscripts", a.e., III (1988), s. 60-68; a.mlf., "Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu (TÜYATOK)", *Simurg: Kitap Korusu*, sy. 2-3, İstanbul 2000, s. 22-31; Servet Bayoğlu, "Bazı Yazma Eser Katalogları ile 'Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu' Projesine Bir Bakış", *MK*, sy. 62 (1988), s. 73-77.

HATİCE AYUNUR

TÜRKKAN, Ömer Fahreddin

(bk. FAHREDDİN PAŞA).

TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI

Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanan ilk Türkoloji dergisi.

Türklük Bilgisi Araştırmaları (*Journal of Turkish Studies*) (TUBA) Türk, İslâm ve Orta Asya kültürlerinin ana kaynaklarını yayımlamak üzere Amerika Birleşik Devletleri Harvard Üniversitesi'nde çıkan "Source of Oriental Languages and Literatures" adlı dizinin devamı şeklinde yayın hayatına başlamıştır. Eski Türk dilleri profesörü Şinasi Tekin'in öncülüğünde çıkarılan derginin ilk sayısı, 1977'de Fahir İz'le birlikte ve Near Eastern Languages and Civilisations bölümü bünyesinde neşredilmiştir. Birkaç sayı sonra Gönül Alpay Tekin editör olarak dergiye destek vermeye başlamış, dergi kesintisiz biçimde günümüze kadar gelmiştir. Şinasi Tekin'in 2004 yılında ölümünün ardından dergi Günay Kut'un editörlüğünde devam etmiş, hâtrâ sayılarında yardımcı editörler yer almıştır. *Türklük Bilgisi Araştırmaları* uluslararası bilimsel bir dergi olup İngilizce, Almanca, Fransızca, Rusça, İtalyanca, Arapça, Modern Uygurca, Azerice ve Türkçe makaleler içermektedir.

Türk dilinin yayıldığı alanlarda geçirdiği tarihsel süreç, lehçe ve ağızlar üzerinde çalışmalar, Orhon yazıtlarından başlayarak Altun Yaruk, *Kutadgu Bilig*, Dede Korkut hikâyeleri, Evliya Çelebi seyahatnâmesi gibi metinlerle ilgili dil ve edebiyat çalışmaları dergide önemli bir yer tutmaktadır. Bunun yanında klasik dönem Türk şiiri ve edebiyatı en fazla araştırmanın yayımlandığı alan olmuştur. Bu dönemin şairleri, tezkireler ve tezkireciler, mesnevi, mevlid, tuyuğ gibi formlar, gazel ve kasideler edebiyat ve dil bağlamında incelemelerin, metin bağlamında motif araştırma ve karşılaştırma çalışmalarının konularını meydana getirmiştir. Osmanlı vakıf kütüphaneleri, kataloglama çalışmaları, bazı kütüphane koleksiyonları, belli bir alandaki yazmaların tesbiti bir diğer çalışma alanıdır. Mitoloji, Türk halk edebiyatına ilişkin bazı meseleler ve simalar, Türk tarihi, bazı tarihî yapılar ve Türk eğitim hayatına ait belgeler çeşitli makale konuları arasındadır. Türk yenilik edebiyatının önde ge-